

การสื่อสารแนวคิดวิถีพุทธของมหาวิทยาลัย พุทธเศรษฐศาสตร์ A Communication of Buddhist Principles by Buddhist Economics University

คมสัน รัตนะสิมากุล (Komsan Rattanasimaku)¹

Received: August 21, 2018

Revised: September 21, 2018

Accepted: October 3, 2018

บทคัดย่อ

การสื่อสารแนวคิดวิถีพุทธของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเนื้อหา วิธีการและรูปแบบการสื่อสารเกี่ยวกับแนวคิดวิถีพุทธของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ โดยใช้แนวคิดการสื่อสาร รูปแบบการสื่อสาร และสัญวิทยา ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยสังเกตและสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ผลการศึกษา พบว่า เนื้อหาที่มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ใช้สื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายนั้น คือ การพึ่งพาตนเอง ความสุข ความขยันหมั่นเพียร ประกอบอาชีพที่สุจริต การปล่อยวาง ไม่ยึดติด ไม่โลภ ความยั่งยืนของสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยใช้วิธีการสื่อสาร 2 วิธี คือ (1) วิธีการสื่อสารด้วยวัจนะ และ (2) วิธีการสื่อสารด้วยอวัจนะ และรูปแบบการสื่อสารจำแนกได้ 3 รูปแบบ คือ (1) การสื่อสารภายในตนเองของผู้รับสาร (2) การสื่อสารกับกลุ่มผู้รับสาร (3) การสื่อสารระหว่างเครือข่ายผู้เรียนด้วยกัน

คำสำคัญ: การสื่อสารแนวคิดวิถีพุทธ, มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์

¹สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Division of Communication Arts, Chiang Rai Rajabhat University

Abstract

The aims of this study were to examine the message, method, and pattern in the communication of Buddhist principles by Buddhist Economics University. Using the concept of communication. Communication format and semiology approach were applied to this study. Observation and focus-group discussion with the involved parties were employed for research procedure.

The findings revealed that the messages used by Buddhist Economics University for communication with the target group were self-reliance, happiness, diligence, legitimate job, release, detachment, unselfish, sustainability of society and environment. Two communication methods were (1) Verbal communication and (2) Non-verbal communication. and three communication patterns were (1) receiver's Intrapersonal communication (2) receiver's Interpersonal communication (3) Interpersonal communication among learner networks.

Keywords: Communication of Buddhist Principles, Buddhist Economics University

บทนำ

มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ หรือเศรษฐศาสตร์มีขมิมาการพัฒนอย่งยั่งยืน จัดตั้งขึ้นโดยพระมหาวุฒิชัย วิชรเมธี เพื่อเป็นสถาบันการศึกษาทางเลือกเพื่อการพัฒนาตามปรัชญาพุทธเศรษฐศาสตร์ เมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2555 โดยที่ทำการจัดตั้งสถาบันดังกล่าวเกิดขึ้นจากเหตุการณ์เมื่อพระมหาวุฒิชัย วิชรเมธีได้ไปแสดงธรรมที่หมู่บ้านหนึ่งบริเวณไร่เชิญตะวันในวันพระกลางพรรษา และได้เห็นปัญหาของชาวบ้านอันเกิดมาจากความยากจน ซึ่งทำให้พระมหาวุฒิชัย วิชรเมธีได้ตระหนักว่า หากชาวบ้านยังมีความยากจนหรือปัญหาทางเศรษฐกิจอยู่ การจะมาพึ่งธรรมะหรือเข้าถึงธรรมะย่อมเป็นไปได้ยาก ดังนั้น พระมหาวุฒิชัย วิชรเมธี จึงพยายามหาวิธีช่วยชาวบ้านพ้นจากความยากจน และสามารถยืนหยัดพึ่งตนเองทั้งทางเศรษฐกิจและจิตใจให้ได้

ในเบื้องต้น โดยในเปิดหลักสูตรสัมมาอาชีพเกษตรอินทรีย์วิถีพุทธให้แก่เกษตรกรทั่วไป และได้ขยายแนวคิดไปยังอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงราย

แนวคิดของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์มีวัตถุประสงค์สำคัญในการที่จะเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมของคนที่กระทำไปตาม “ความอยาก” หรือตัณหา (negative desire) ซึ่งไปกระตุ้นให้เกิดการบริโภคทรัพยากรอย่างไม่มีสิ้นสุด ไปสู่พฤติกรรมที่กระทำด้วย “ความอยากเชิงสร้างสรรค์” (positive desire) ซึ่งในพุทธศาสนา กระแสหลักถือเป็นปัญญาบริสุทธิ์ หรือ สัมมาทิฐิ

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมดังกล่าวย่อมไม่ใช่เรื่องง่ายดายนัก เพราะเป็นการต่อสู้กับตัณหาหรือความอยากในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นกิเลสของมนุษย์ และต่อสู้กับความเคยชินของคนที่เคยปฏิบัติมาอย่างยาวนาน กระนั้นก็ไม่ใช่ว่าเรื่องที่จะกระทำไม่ได้ กระบวนการทำงานของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ภายใต้การดูแลของพระมหาวิฑูริย์ วิชรเมธี ได้มีแนวทางต่าง ๆ เพื่อจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดังกล่าว ซึ่งการสื่อสารด้วยรูปต่าง ๆ เป็นแนวทางหนึ่งที่ได้นำมาใช้ในการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้

กล่าวได้ว่า การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในชีวิตประจำวันของคนเรา มนุษย์ได้ใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และเพื่ออยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม (ประสม สตะเวทิน, 2546, หน้า 1) การสื่อสารจึงนับว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการให้การศึกษาอกระบบกับคนในสังคม ซึ่งหัวใจสำคัญที่สุดของการสื่อสารอยู่ที่ “ความหมาย (meaning)” เพราะเป็นสิ่งที่ผู้ส่งสารเจตนาจะสื่อสารไปยังผู้รับสาร เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม หรือหากจะกล่าวให้ลึกซึ้งลงไปกว่านั้น พฤติกรรมหรือการกระทำของมนุษย์ย่อมเกิดมาจากความคิดหรือการให้ “ความหมาย” ต่อสิ่งต่าง ๆ เช่น การให้ความหมายกับคำว่า ความสุข ความรัก ครอบครัว ซึ่งจะไปกำหนดการกระทำหรือพฤติกรรมของคนนั้นต่อไป

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาแล้ว การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาการสื่อสารแนวคิดวิถีพุทธของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ เพื่อทำความเข้าใจว่า แนวคิดดังกล่าวได้ถูกสื่อสารความหมายออกมาอย่างไร ข้อมูลดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ในแง่การนำไปเป็นแนวทางการจัดการศึกษาอกระบบต่อไป อีกทั้งองค์ความรู้ดังกล่าวยังจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในเขตชุมชนอื่น ๆ และอาจจะขยายขอบเขตเนื้อหาการประยุกต์ใช้หลักการดังกล่าวของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ได้อย่างหลากหลายมากขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาเนื้อหา วิธีการและรูปแบบการสื่อสารเกี่ยวกับแนวคิดวิถีพุทธของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์

นิยาม

เนื้อหา หมายถึง สารหรือเนื้อความที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดวิถีพุทธที่ผู้ส่งสารของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์สื่อไปยังกลุ่มนักเรียน ซึ่งเป็นผู้รับสารของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์

วิธีการสื่อสาร หมายถึง แนวทางของการส่งสารหรือเนื้อหาแนวคิดวิถีพุทธของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์จากผู้ส่งข่าวสารไปยังผู้รับข่าวสาร ซึ่งอาจจำแนกออกเป็น การส่งสารนั้นโดยตรงหรือทางอ้อม การส่งโดยใช้คำพูด ตัวอักษร หรือผ่านสัญลักษณ์ต่าง ๆ

รูปแบบการสื่อสาร หมายถึง ลักษณะเฉพาะของการใช้สื่อเพื่อส่งสารเกี่ยวกับแนวคิดวิถีพุทธของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ไปยังผู้รับข่าวสาร มีวัตถุประสงค์เพื่อชักจูงให้ผู้รับข่าวสารมีปฏิกิริยาตอบสนองกลับมา โดยคาดหวังให้เป็นไปตามที่ผู้ส่งต้องการ ลักษณะเฉพาะดังกล่าวนี้ อาจจะมีหลากหลายทั้งลักษณะการใช้บุคคล การลงมือปฏิบัติ การจำลองสถานการณ์ หรือการใช้สื่อมวลชนเป็นตัวกลาง

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเรื่องการสื่อสาร

การสื่อสาร ตรงกับคำในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Communication ซึ่งรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า Communis หมายถึง การร่วม (Common) เมื่อมีการสื่อสารหรือการสื่อความหมาย ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารนี้ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้อธิบายความหมายไว้หลากหลายแง่มุมถึงกระบวนการสื่อสาร หรือองค์ประกอบของการสื่อสาร ซึ่งแต่ละคนได้อธิบายไว้ตามสภาพลักษณะความซับซ้อนของเทคโนโลยีการสื่อสารที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัย ซึ่งในที่นี่จะขอทบทวนแนวคิดของ เดวิด เบอโรโล เนื่องจากเป็นแนวคิดที่อธิบายกระบวนการสื่อสารได้ครอบคลุมและชัดเจน ซึ่งมีผู้นิยมนำไปใช้อ้างถึงกันมาก

ในปี ค.ศ. 1960 เดวิด เค เบอร์โล ได้เสนอแบบจำลองที่เน้นความสำคัญขององค์ประกอบสำคัญ 4 อย่างในกระบวนการสื่อสาร คือ ผู้ส่งสาร (source) สาร (message) ช่องทางของสาร (channel) และผู้รับสาร (receiver) ซึ่งนิยมเรียกกันสั้น ๆ ว่าแบบจำลอง SMCR ดังนี้

1) และ 4) ผู้ส่งสารและผู้รับสาร (Sender and Receiver) ในตัวผู้ส่งสารและผู้รับสารเองก็มีองค์ประกอบที่สามารถช่วยให้การสื่อสารประสบความสำเร็จได้ อันได้แก่ ทักษะในการสื่อสาร (Communication skill) ทักษะ (Attitude) ความรู้ (Knowledge) ของตัวผู้ส่งสารและผู้รับสาร และสถานภาพทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Culture)

2) สาร (Message) ตัวสารก็คือ เนื้อหา ข้อมูล หรือความคิดที่ถูกถ่ายทอดไปยังผู้รับสาร ซึ่งก็จะมีองค์ประกอบอยู่ คือ การเข้ารหัส (Code) จะเป็นกลุ่มของสัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้สื่อความหมาย เนื้อหา (Content) ก็คือเนื้อหาสาระที่ถูกถ่ายทอดไปยังผู้รับสาร และอีกส่วนหนึ่งก็คือ การจัดสาร (Treatment) เป็นการเรียบเรียงรหัสและเนื้อหาให้ถูกต้อง เหมาะสม ได้ใจความ

3) ช่องทาง (Channel) ช่องทางและสื่อจะเป็นตัวเชื่อมผู้ส่งสารและผู้รับสารเข้าด้วยกัน การเลือกใช้สื่อสามารถเป็นตัวลดหรือเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารได้ ในการเลือกสื่อต้องพิจารณาถึงความสามารถของสื่อในการนำสารไปสู่ประสาทสัมผัสหรือช่องทางในการรับสาร ซึ่งก็ได้แก่ การเห็น การได้ยิน การสัมผัส การได้กลิ่น การลิ้มรส

แนวคิดเรื่องวิถีพุทธ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2547, หน้า 7-67) ได้กล่าวถึงลักษณะของพุทธธรรม หรือวิถีพุทธธรรม ไว้ทั้งหมด 15 ข้อ ซึ่งในที่นี้พอจะประมวลและสรุปหลักการสำคัญได้ 5 ประการคือ 1) การปฏิบัติสายกลาง หรือลักษณะที่เป็นสายกลางไม่สุดโต่งในทางความคิดหรือสุดโต่งในทางปฏิบัติตน 2) พุทธธรรมสอนหลักกรรม พระพุทธศาสนา เน้นการรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ไม่ขัดทอดสิ่งภายนอก และให้รู้จักพึ่งตนเอง ไม่ฝากไว้ชีวิตกับโชคชะตา ความสำเร็จเกิดขึ้นได้จากความเพียร 3) เป็นศาสนาแห่งปัญญา โดยให้ความสำคัญแก่ ศรัทธา ศีล สมาธิ ว่าเป็นปัจจัยสำคัญ

ในการเข้าถึงจุดหมาย โดยมีปัญญาเป็นตัวตัดสินสูงสุด เมื่อมีศรัทธา ก็ขาดปัญญาไม่ได้ ศีลก็เพื่อประดับประดาจนเกิดปัญญา สมาธิก็ต้องนำไปสู่ปัญญา มิฉะนั้น จะหลงผิด และหลงทางได้ 4) เป็นศาสนาแห่งการศึกษา โดยนำเอาการศึกษาเข้ามาเป็นสาระสำคัญของการดำเนินชีวิต ซึ่งวิถีชีวิตของชาวพุทธนั้น หมายถึงการดำเนินชีวิตตามมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติทั้งหมดในพระพุทธศาสนา และในที่สุดจะบรรลุจุดหมายแห่งชีวิตที่ตั้งงาม เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และ 5) มุ่งประโยชน์สุขเพื่อมวลชน พระพุทธเจ้าทรงตรัสหลักนี้เสมอ เมื่อเริ่มประกาศพระพุทธศาสนาทรงตรัสแก่ภิกษุว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนทั้งหลาย เพื่อความสุขแก่ชนทั้งหลาย เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก” ดังนั้น การดำเนินชีวิตของชาวพุทธทั้งหลาย จึงควรทำประโยชน์แก่ผู้อื่นและแก่สังคม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวว่า การทำเข้าใจหลักพุทธธรรมที่สำคัญดังกล่าว ก็จะทำให้สามารถเข้าใจแนวทางการดำเนินชีวิตตามแบบวิถีพุทธ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

แนวคิดเรื่องสัญวิทยา

สัญวิทยาเป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับระบบของสัญลักษณ์ที่ปรากฏอยู่ในความคิดของมนุษย์ อันถือเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวของเรา สัญลักษณ์อาจจะได้แก่ ภาษา รหัส สัญญาณ เครื่องหมาย ฯลฯ หรือหมายถึงสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้มีความหมายแทนของจริง ตัวจริง ในตัวบทและในบริบทหนึ่ง ๆ

กาญจนา แก้วเทพ (2552, หน้า 77-84) ได้อธิบายสรุปเกี่ยวกับการศึกษาเกี่ยวกับสัญวิทยาว่าเป็นการหาความสัมพันธ์ระหว่างรูปสัญลักษณ์และความหมายสัญลักษณ์ เพื่อดูว่าความหมายถูกสร้างและถูกถ่ายทอดอย่างไร ซึ่ง Saussure อธิบายว่า ในทุก ๆ สัญลักษณ์ต้องมีส่วนประกอบทั้ง 2 อย่าง ได้แก่

1) รูปสัญลักษณ์ (Signifier) คือสิ่งที่เราสามารถรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส เช่น การมองเห็นตัวอักษร รูปภาพ หรือการได้ยินคำพูดที่แปลงออกมาเป็นเสียง (acoustic-image)

2) ความหมายสัญลักษณ์ (Signified) หมายถึง ความหมาย คำนิยาม หรือความคิดรวบยอด (concept) ที่เกิดขึ้นในใจหรือในความคิดของผู้รับสาร

ความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์แต่ละตัวนั้นเกิดขึ้นโดยตรรกะว่าด้วยความแตกต่าง (the logic of difference) หมายถึง ความหมายของสัญลักษณ์แต่ละตัวมาจากการเปรียบเทียบว่า ตัวมันแตกต่างจากสัญลักษณ์ตัวอื่น ๆ ในระบบเดียวกัน ซึ่งหากไม่มีความแตกต่างแล้ว ความหมายก็เกิดขึ้นไม่ได้ ทั้งนี้ความต่างที่ทำให้ค่าความหมายเด่นชัดที่สุดคือ ความต่างแบบคู่ตรงข้าม (binary opposition) เช่น ขาว-ดำ ดี-เลว ร้อน-เย็น หรืออธิบายอีกอย่างคือ ความหมายของสัญลักษณ์หนึ่งเกิดจากความไม่มี หรือไม่เป็นของสัญลักษณ์อื่น

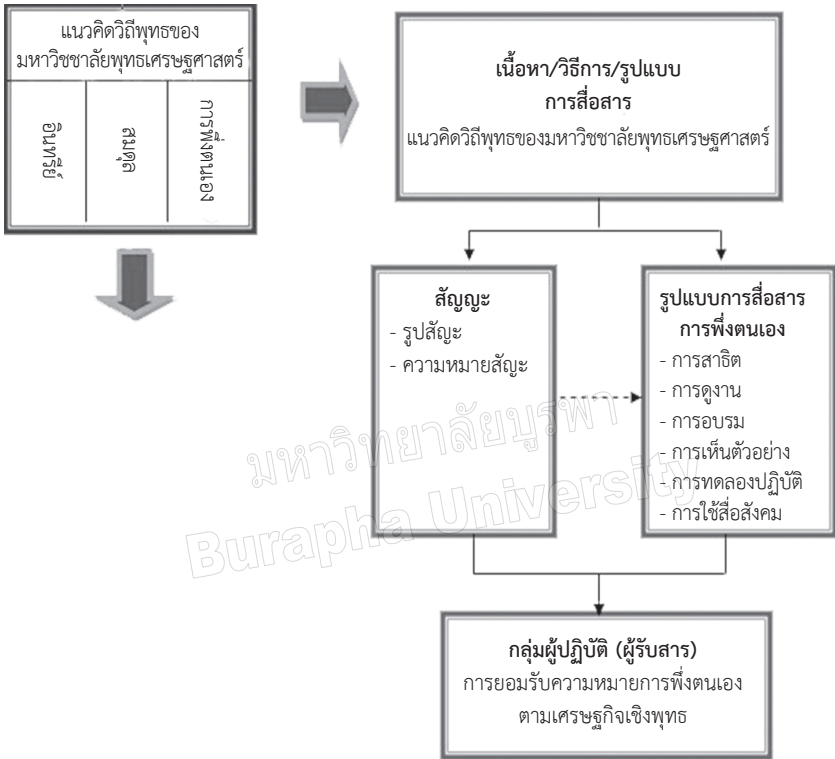
ขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์แต่ละตัวนั้นเกิดขึ้นโดยการพิจารณาที่ ตรรกะของความต่างต่างนั้นก็ ได้ มีการเสนอการจัดประเภทของสัญลักษณ์ โดย Peirce ได้กำหนดเอาไว้เป็น 3 ประเภท ซึ่งแบ่งตามความสัมพันธ์ระหว่างรูปสัญลักษณ์และความหมายสัญลักษณ์ ดังนี้

1) รูปเหมือน (icon) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างรูปสัญลักษณ์กับความหมายสัญลักษณ์ เป็นเรื่องของความเหมือนหรือคล้ายคลึงกับสิ่งที่มันบ่งถึง เช่น ภาพถ่าย ภาพเหมือน ภาพยนตร์และแผนภาพ เป็นต้น

2) ดรรชนี (index) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างรูปสัญลักษณ์กับความหมายสัญลักษณ์ เป็นผลลัพธ์หรือเป็นการบ่งชี้ถึงบางสิ่งบางอย่าง เช่น รูปกราฟที่แสดงผลลัพธ์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง รอยเท้าของสัตว์ที่ประทับลงบนพื้นดิน

3) สัญลักษณ์ (symbol) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างรูปสัญลักษณ์กับความหมายสัญลักษณ์ ที่แสดงถึงบางสิ่งบางอย่างแต่มันไม่ได้มีความคล้ายคลึงกับสิ่งที่มันบ่งชี้เลย ซึ่งการใช้งานเป็นไปในลักษณะของการถูกกำหนดขึ้นเองซึ่งได้รับการยอมรับจนเป็นแบบแผน (convention) และต้องมีการเรียนรู้เครื่องหมายเพื่อทำความเข้าใจหรือเป็นการแสดงถึงการเป็นตัวแทน (representation) ซึ่งสังคมยอมรับความสัมพันธ์นี้ ตัวอย่างเช่น เครื่องหมายทางคณิตศาสตร์ หรือการสวมแหวนนิ้วนางข้างซ้ายแสดงถึงการแต่งงาน เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ประมวลแนวคิดการสื่อสาร แนวคิดวิถีพุทธและสัญลักษณ์ เพื่อนำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดการเนื้อหา วิธีการ และรูปแบบการสื่อสารเกี่ยวกับแนวคิดวิถีพุทธของมหาวิทชาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ ดังแสดงในแผนภาพกรอบการวิจัย ดังนี้

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) คือ 1) พระมหาวุฒิชัย วิชระเมธี (ผู้สร้างความหมายฯ และสื่อสาร) 2) ผู้ปฏิบัติงานในมูลนิธิวิมุตตาลัย ไร่เชิงฤๅตะวัน จำนวน 5 คน 3) ผู้ทรงคุณวุฒิ/บุคคลที่มีชื่อเสียงที่เข้ามาเป็นกรรมการและช่วยงานโรงเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์ และ 4) กลุ่มประชาชนที่ปฏิบัติตามวิถีพุทธ จำนวน 15 คน

เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ ซึ่งมีคำถามเกี่ยวกับที่มาของการจัดตั้งและความหมายของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ การให้ความหมายการพึ่งตนเองตามแนวพุทธเศรษฐศาสตร์ของโรงเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์

วิธีการและรูปแบบสื่อสารแนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจแนวพุทธของมหาวิทาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ และแบบสังเกต ซึ่งระบุประเด็นที่สังเกต ได้แก่ วิธีการสื่อสาร เนื้อหา/ประเด็นที่สื่อสาร รูปแบบการสื่อสารเกี่ยวกับแนวคิดวิถีพุทธของมหาวิทาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ โดยได้เข้าไปสังเกตกระบวนการเทศน์และสอนของพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธีในวาระต่าง ๆ ที่ไร่เจริญตะวัน และบรรยากาศการเรียนการสอนในชั้นเรียนของโรงเรียนชวานา 5 ครั้ง

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสังเกต ผู้วิจัยมีกระบวนการวิเคราะห์ 2 ส่วน คือ ได้ถอดเทปนำบันทึกคำสัมภาษณ์ และการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วมนำมาวิเคราะห์ประเด็นร่วมกับการวิเคราะห์เนื้อหาจากสื่อต่าง ๆ โดยการจัดกลุ่มเนื้อหาหลักที่มีความหมายสอดคล้องใกล้เคียงกัน (Common Theme) ตัดข้อมูลที่ซ้ำซ้อนออกซึ่งได้ใช้แนวคิดทฤษฎีมาเป็นการรอบในการวิเคราะห์ ขณะที่ส่วนหนึ่งผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์พร้อมกันไปกับการเก็บข้อมูลในภาคสนาม เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงและความต่อเนื่องของประเด็นคำถามในแต่ละขั้นตอนของการเก็บข้อมูล การเขียนรายงานเป็นการเขียนพรรณนาเรียงร้อยไปที่ละประเด็นตามคำถามการวิจัย เพื่อให้เห็นภาพของเนื้อหา วิธีการ และรูปแบบการสื่อสารเกี่ยวกับแนวคิดวิถีพุทธของมหาวิทาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์

ผลการวิจัย

เนื้อหาการสื่อสารแนวคิดวิถีพุทธของมหาวิทาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า การสื่อสารแนวคิดวิถีพุทธของมหาวิทาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์นั้น หมายถึงการสื่อสารที่อยู่บนพื้นฐานของความเชื่อมั่นในศักยภาพในตนเองและของแต่ละบุคคล เชื่อมั่นในกฎการกระทำ ซึ่งเป็นไปตามเหตุปัจจัย ซึ่งกระบวนการสื่อสารอยู่ในรูปแบบทั้งการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่น ทั้งที่เป็นการสื่อสารแบบวัจนะและแบบอวัจนะ ด้วยการสื่อสารที่เน้นไปทางที่ดี และระวังที่จะไม่ทำการสื่อสารไปในทางลบหรือไม่ดี เพื่อให้ตนเองและผู้อื่นมีความสุขหรือเพื่อให้ชีวิตดีขึ้น เจริญขึ้น มีวิถีการดำเนินชีวิตที่ดีงาม และอยู่ร่วมกันในสังคมโดยไม่เบียดเบียนกัน ไม่ว่าจะต่อตนเองหรือผู้อื่น โดยแกนกลางของเนื้อหาที่มหาวิทาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ใช้สื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายนั้น คือ “การพึ่งพาตนเอง ความสุข

ความขยันหมั่นเพียร ประกอบอาชีพที่สุจริต การปล่อยวาง ไม่ยึดติด ไม่โลภ ความยั่งยืนของสังคมและสิ่งแวดล้อม”

การสื่อสารแนวคิดวิถีพุทธฯ ดังกล่าวเป็นการสื่อสารที่ตั้งอยู่บนหลักการของเหตุและผลตามความเป็นจริงที่เป็นเหตุและปัจจัยซึ่งกันและกัน โดยเป็นการสื่อสารที่ประกอบด้วยสติ รู้เท่าทันสิ่งที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงด้วยความเห็นที่ถูกต้องและความคิดที่ถูกต้อง ซึ่งการสื่อสารวิถีพุทธของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์นั้นเป็นการสื่อสารที่ก่อให้เกิดปัญญาและมุ่งให้เกิดประโยชน์ ซึ่งนำไปสู่การกระทำที่ดีงามทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ดังจะเห็นได้จากพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธีได้ใช้หลักอริยสัจ 4 เพื่อชี้ให้กลุ่มผู้รับสารหลัก ซึ่งเป็นกลุ่มเกษตรกรที่ประสบปัญหาเกษตรกรที่ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ เป็นหนี้สิน และใช้สารเคมีในการทำการเกษตรจนส่งผลกระทบต่อสุขภาพของตนเองและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้กลุ่มผู้รับสารเกิด “สติ” รู้เท่าทันปัญหาที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง จากนั้นพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธีได้ใช้หลักอริยสัจ 4 เพื่อให้ผู้รับสารเกิดสัมมาทิฐิ หรือมีความเห็นและความคิดที่ถูกต้องว่า ทางออกของปัญหาดังกล่าวควรจะมีแนวทางวิถีทาง “การพึ่งพาตนเอง” ดังนั้น โรงเรียนชาวนา มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ นั้นได้มุ่งไปที่เรื่องของ “สัมมาอาชีวะ” หรือการประกอบอาชีพชอบและเนื้อหาเกี่ยวกับมงคลคาถาให้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ขยันหา รักษาให้ดี ผูกมิตรกับกัลยาณมิตร และดำรงชีวิตอย่างพอเพียงสำคัญ

ผลการวิเคราะห์ยังพบอีกว่า มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ได้กำหนดเนื้อหาการสื่อสารตลอดระยะเวลา 1 ปี ของโรงเรียนชาวนา มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ ออกเป็น 3 ส่วนสำคัญ คือ เนื้อหารธรรมะ เนื้อหาการประกอบอาชีพ (แนวคิดการทำเกษตรอย่างพอเพียงและยั่งยืน การเตรียมพื้นที่เพาะปลูก การสร้างตราสินค้าและการตลาด) การออมและทำบัญชีครัวเรือน และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (อนุรักษ์พันธุกรรมพืชท้องถิ่น โดยเน้นที่พืชผักสวนครัวและสมุนไพร) ซึ่งเนื้อหาทั้ง 3 ส่วนนี้เชื่อมโยงอยู่ภายใต้การสื่อสารตามแนวคิดวิถีพุทธ คือการสื่อสารที่ก่อให้เกิดปัญญาและมุ่งให้เกิดประโยชน์ เพื่อให้ตนเองและผู้อื่นมีความสุข หรือเพื่อทำให้ชีวิตดีขึ้น เจริญขึ้น มีวิธีการดำเนินชีวิตที่ดีงาม และอยู่ร่วมกันในสังคมโดยไม่เบียดเบียนกันไม่ว่าจะต่อตนเองหรือผู้อื่น

วิธีการสื่อสารของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายหลักและกลุ่มเป้าหมายรอง คือ กลุ่มเกษตรกรหรือผู้ที่สนใจมาเรียนหรือที่เรียกว่า นักเรียน และกลุ่มประชาชนทั่วไปที่เป็นผู้เข้ามาเยี่ยมชมและสาธารณชนทั่วไป โดยกลุ่มแรกเป็นกลุ่มเป้าหมายโดยตรง ซึ่งมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ได้ให้ความสำคัญอันดับแรกสำหรับวิธีการสื่อสาร หรือวิธีการถ่ายทอดแนวคิดวิถีพุทธของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ได้กำหนดวิธีการสื่อสาร 2 วิธี ดังนี้

1) วิธีการสื่อสารด้วยวัจนะ

การสื่อสารแบบวัจนะ เป็นการสื่อสารที่ใช้ถ้อยคำที่เป็นคำพูดหรือตัวอักษรในการถ่ายทอดเนื้อหา ซึ่งมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ได้ใช้วิธีการสื่อสารลักษณะนี้มากที่สุด ส่วนมากวิธีการสื่อสารแบบวัจนะพบในการเทศน์อบรมก่อนเข้าชั้นเรียนและในชั่วโมงจริยธรรม โดยพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี และพระวิทยากรของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ และการสอนจากวิทยากรในแต่ละสาขาซึ่งการสื่อสารมีลักษณะตรงไปตรงมา ใช้คำพูดที่ผู้รับสารสามารถเข้าใจได้ง่ายและทันที โดยใช้วิธีการพูดอธิบาย การอธิบายโดยยกตัวอย่างประกอบหรือเปรียบเทียบ และใช้วิธีการถาม-ตอบ

จากการสังเกตการณ์การเรียนการสอนในชั้นเรียนของโรงเรียนชวามหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ พบว่า ก่อนจะเริ่มต้นเรียนวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ พระวิทยากรจะพบและสอนให้แง่คิดกับนักเรียน โดยในวันที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตนั้น พระวิทยากรได้เริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงความสำคัญของการพึ่งตนเอง “...ตนต้องเป็นที่พึ่งของตน ไม่มีใครช่วยเราได้ โรงเรียนชวามหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์เป็นครู อย่าไปยอมแพ้โชคชะตา ความทุกข์เป็นครูสอนเรา ถ้าไม่มีความลำบากเราจะไม่รู้ความสบาย” ซึ่งวิธีการสื่อสารดังกล่าวเป็นการย้ำให้เห็นเป้าหมายสำคัญของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ จากนั้น พระวิทยากรได้อบรมให้ผู้เรียนใช้ชีวิตอยู่บนพื้นฐานของศีล 5 เมื่อปฏิบัติศีล 5 ได้แล้วชีวิตก็จะอยู่เป็นปกติสุข ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของชาวพุทธ จากนั้นจึงเชื่อมโยงศีลทั้ง 5 ข้อเข้ากับการทำการเกษตร

แบบอินทรีย์ ซึ่งคนที่รักษาศีล 5 ย่อมเป็นผู้มีจิตใจสูง คนที่มีจิตใจสูงก็ย่อมทำการเกษตรแบบไม่ทำลายสภาพแวดล้อม

ส่วนวิทยากรที่มาบรรยายนั้น ในวันที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกต วิทยากรมาบรรยายเป็นผู้ดูแลแบรนด์บาร์บีคิว พลาซ่า ได้มาให้ความรู้กับนักเรียนในเรื่องการสร้างแบรนด์ให้กับผลิตภัณฑ์ของตนเอง โดยวิธีการสื่อสาร วิทยากรยังใช้วิธีการสื่อสารโดยใช้วิธีการพูดอธิบาย และการยกตัวอย่างประกอบหรือเปรียบเทียบ และใช้วิธีการถาม-ตอบ อย่างเช่น การอธิบายความสำคัญของแบรนด์ให้เป็นเรื่องที่เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน ด้วยการอธิบายตรง ๆ และเปรียบเทียบให้เห็นถึงวิธีการคิดโดยสุดท้ายจะโยงมาสู่การย้ำถึง “การพึ่งพาตนเอง” ให้ได้ ซึ่งเป็นหลักการวิถีพุทธของมหาวิทชาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ “...การทำแบรนด์ คือการคิดให้แตกต่าง เพราะคนจะได้มองเห็นวิธีก็คือ คุณต้องเป็นคนตั้งคำถามกับทุกอย่างในชีวิต อยากเป็นคนสร้างสรรค์ ต้องฝึกเป็นคนตั้งคำถามกับทุกอย่างในชีวิต ถึงแม้ว่าเราจะไม่ได้คำตอบ แต่คุณก็ได้คิดแล้วคุณได้ทำอะไรที่แตกต่างละ เช่น ทำไมต้องจัดโต๊ะแบบนี้ (โต๊ะในห้องเรียนที่จัดเป็นแถวหันหน้าเข้าหาวิทยากร –ผู้วิจัย) จัดแบบอื่นได้มั้ย...เราตั้งคำถามบ่อย ๆ ก็จะทำให้เราคิดได้ไวขึ้น” “...อย่ารอให้คนมาช่วย เลิกความคิดแบบนี้ เปรียบเหมือนเราอยู่ในห้องไอศยุ สุดท้ายชีวิตเราต้องยืนได้ด้วยตนเอง”

2) วิธีการสื่อสารด้วยอวัจนะ

วิธีการสื่อสารแบบอวัจนะ เป็นการสื่อสารที่ไม่ใช้ถ้อยคำที่เป็นคำพูดหรือตัวอักษรในการถ่ายทอดเนื้อหา ผลการศึกษา พบว่า มหาวิทชาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ ได้ใช้วิธีการสื่อสารผ่านสิ่งที่เรียกว่า “สัญญาณ” ซึ่งสัญญาณดังกล่าวพบในบริเวณมหาวิทชาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์และไร่เจริญตะวัน เนื้อหาเหล่านั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อให้กลุ่มผู้รับสารเกิดสัมมาทิฐิ กล่าวคือ ทำให้ผู้รับสารมีทิฐิ หรือความคิดเห็นไปในทางทางที่ถูกต้องดีงาม หรือกล่าวได้ว่า เป็นชุดอุดมการณ์ทางวิถีพุทธที่มหาวิทชาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ต้องการปลูกฝังให้กับผู้รับสาร

ภาพที่ 1 ศิลปกรรม 4x3=12

ภาพที่ 2 สัญลักษณ์ที่แสดงถึงองค์มรรคแต่ละข้อใช้ข้อฟ้าเป็นสัญลักษณ์ เพราะมรรคมืดงศ์ ๘ จัดเป็นโลกุตระธรรมอันเป็นธรรมขั้นสูงในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหนึ่งในหัวใจของการสื่อสารแนววิถีพุทธของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์

บริเวณพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ยังมีการสื่อสารผ่านสัญลักษณ์ที่แสดงถึงปรีตินาธรรมที่สะท้อนถึงหลักการของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ โดยมุ่งไปที่เนื้อหาของหลักธรรมที่นำมาใช้เป็นแนวทางหลักการทำงานของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ คือ อริยสัจ 4 ประกอบด้วยทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค (การค้นหา

ปัญหา หาสาเหตุของปัญหา หาทางออกของปัญหา และการปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหา) หรือมรรคมืด 8 ซึ่งมีเรื่องของ สัมมาทิฐิ-เห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ-คิดชอบ สัมมาวาจา-เจรจาชอบ สัมมากัมมันตะ-กระทำชอบ สัมมาอาชีวะ-เลี้ยงชีพชอบ สัมมาวายามะ-เพียรชอบ สัมมาสติ-ระลึกชอบ สัมมาสมาธิ-ตั้งจิตมั่นชอบ ดังเช่น ศิลปกรรม $4 \times 3 = 12$ ซึ่งสื่อ หมายถึง พระพุทธเจ้าตรัสรู้ร้อยสี่ คือ ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค 3 รอบ (รอบที่ 1 ระดับความรู้รอบที่ 2 ระดับการลงมือปฏิบัติ รอบที่ 3 ระดับการประจักษ์ผลแห่งการปฏิบัติ) 12 อากาโร ในศิลปกรรมชิ้นนี้ตั้ง 4 ตัว หมายถึง อริยสัจ 4 ส่วนเสา 3 ต้น หมายถึง การตรัสรู้ร้อยสี่ที่สมบูรณ์จะต้องครบสามรอบหรือสามชั้นตอน

รูปแบบการสื่อสารของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์

การสื่อสารนับเป็นเครื่องมือสำคัญในการการสื่อสารแนวคิดวิถีพุทธของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ จากการสัมภาษณ์และสังเกต พบว่า มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ได้ใช้รูปแบบการสื่อสาร จำแนกได้ 3 รูปแบบ คือ การสื่อสารภายในตนเองของผู้รับสาร การสื่อสารกับกลุ่มผู้รับสาร และการสื่อสารระหว่างเครือข่ายผู้เรียนด้วยกัน ดังรายละเอียด

1) การสื่อสารภายในตนเองของผู้รับสาร

การสื่อสารภายในตนเองของผู้รับสารเป็นรูปแบบการสื่อสารที่ให้ผู้รับสารได้ระลึกถึงธรรมหรือเนื้อหาสารที่ผู้รับสารได้เห็นหรือฟังมาจากมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ โดยการศึกษา ตรึกตรองในเนื้อหาสารเกี่ยวกับหลักธรรมเพื่อการทำให้ชีวิตดีขึ้น เจริญขึ้น และการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขโดยไม่เบียดเบียนทั้งตนเองหรือผู้อื่น จากการวิเคราะห์ข้อมูลในหัวข้อที่ผ่านมา พบว่า เนื้อหาการสื่อสารของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ออกเป็น 3 ส่วนสำคัญ คือ เนื้อหาธรรมะ ควบคู่กับเนื้อหาการประกอบอาชีพ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยเนื้อหาธรรมะนั้นมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ได้กำหนดชั่วโมงให้นักเรียนได้เรียนจริยธรรมด้วยการปฏิบัติธรรมและนั่งสมาธิ ซึ่งหากวิเคราะห์ด้วยแนวทางการสื่อสาร จะเห็นได้ว่า การปฏิบัติธรรมและนั่งสมาธิเป็นการให้ผู้รับสารได้สื่อสารกับตนเอง เพื่อให้เกิดปัญญา เพราะเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ คือ ต้องการให้ผู้รับสารเกิดสัมมาทิฐิ ซึ่งความคิดหรือความเห็นที่ขอบนั้นจะต้องอาศัยปัญญาที่เกิดมาจากการประพฤติปฏิบัติด้วยกาย วาจา และใจที่ตั้งงาม หรือศีล สมาธิ

ปัญหา ดังนั้น การปฏิบัติธรรมและการนั่งสมาธิ จึงเป็นรูปแบบของการสื่อสารภายในตนเองของผู้รับสารที่ช่วยทำให้ผู้รับสารได้ตระหนักรู้ในตนเองจนเกิดปัญหาที่นำไปสู่ความเห็นที่ถูกต้องได้ และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในตนเองของผู้รับสาร

2) การสื่อสารกับกลุ่มผู้รับสาร

การสื่อสารกับกลุ่มผู้รับสารเป็นรูปแบบการสื่อสารที่มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ได้สื่อสารไปยังผู้รับสาร ซึ่งมีผู้ส่งสารระดับปัจเจกส่งสารไปยังกลุ่มผู้รับสาร ซึ่งผู้ส่งสารประกอบไปด้วย พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี พระวิทยากร วิทยากร และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ รวมถึงวัตถุประสงค์ที่สื่อสารสัญญาต่าง ๆ ผลการศึกษา พบว่า การสื่อสารลักษณะนี้สามารถแบ่งย่อยออกเป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

2.1) การสื่อสารด้วยวิธีการบรรยายโดยตรงจากพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี และพระวิทยากร ซึ่งได้ใช้การบรรยาย และสอนธรรมะเกี่ยวกับการประกอบสัมมาอาชีวะ เพื่อให้ผู้รับสารเกิดความเข้าใจในหลักการของธรรมะ ซึ่งเชื่อมโยงไปสู่การประกอบอาชีพที่ดีและถูกต้อง อย่างเช่น พระวิทยากรได้สอนให้นักเรียนเข้าใจถึงธรรมะที่ทำให้สามารถเกิดความพึ่งตนเองได้ “...คนที่เป็นนักเรียนชวานาเป็นเศรษฐีได้ คนที่เป็นเศรษฐีได้ต้องมีหัวใจเศรษฐี คือ อู อา กะ สะ .. อู คือ อุฏฐานะสัมปทา หมายถึงความขยันหา หมั่นเพียร ตื่นเข้ามาได้งานมาก ตื่นสายได้งานน้อย ไม่ผลัดวันประกันพรุ่ง อา คือ อารักขสัมปทา เป็นการรู้จักรักษา รู้จักอดออม รู้จักเก็บกัลยาณมิตตตา คือ การมีเพื่อนดี คบเพื่อนดี ถ้าเพื่อนไม่ดี ขยันหามาได้เท่าไร ก็รักษาเอาไว้ไม่อยู่ ถ้าเพื่อนไม่ดี ก็จะชวนกันไปเสียเงิน คบคนเช่นไรก็จะเป็นเช่นนั้น ถ้าอยากรวยต้องคบเพื่อนที่ทำมาหากิน เราก็จะขยัน รู้จักทำมาหากินแบบเขาก็จะพากันรวย ไม่รวยก็จะมีอยู่มีกิน สะ คือสมชีวิตา เป็นชีวิตพอเพียงหรือชีวิตที่สมดุล หามาได้เท่าไร ถ้าใจไม่พอ เราก็ยังจนอยู่ แต่ถ้าใจมีความสุขแล้วก็ถือว่ารวย” นอกจากนี้ การสื่อสารยังมีลักษณะของการพูดคุย ชักถาม ให้ความห่วงใย ให้กำลังใจ และย้ำถึงความสำคัญของการใช้หลักอริยสัจ 4 ในการแก้ไขปัญหาความยากจนที่เกิดขึ้น และการย้ำถึงการ “อยู่รอด อยู่ได้ อยู่ดี” ซึ่งเป็นแนวคิดของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ ซึ่งส่งเสริมให้ผู้มาเรียนสามารถพึ่งตนเองได้ทั้งทางเศรษฐกิจและจิตใจ เมื่อพึ่งตนเองแล้ว ต้องสามารถไปเป็นวิทยากรเผยแพร่ความรู้ให้กับผู้อื่นได้

2.2) การสื่อสารผ่านวิทยากรที่มาบรรยายหรือให้ความรู้ในวิชาต่าง ๆ มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ ได้เชิญวิทยากรที่มีความรู้และประสบความสำเร็จด้านต่าง ๆ มาให้ความรู้กับผู้เรียนที่มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ เช่น การตลาด การทำแผน การทำยากันยุง ฯลฯ ซึ่งวิชาเหล่านี้ผู้เรียนสามารถนำไปประกอบอาชีพเสริมต่อไปได้ การนำบุคคลที่มีความรู้ในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้มาบรรยายให้ผู้เรียนนั้น ถือเป็นสื่อสารเพื่อนำไปสู่การประกอบสัมมาอาชีพ หรือการประกอบอาชีพที่ดีงามเพื่อทำให้ชีวิตมีความสุข โดยไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น รวมถึงสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นหลักการสำคัญของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์

2.3) การสาธิตหรือทำเป็นตัวอย่าง การทำเป็นตัวอย่างเพื่อให้ผู้เรียนและบุคคลทั่วไปได้เห็นวิธีการและผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรม นับเป็นรูปแบบการสื่อสารกับกลุ่มที่มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ ได้นำมาใช้เพื่อสื่อสารการประกอบอาชีพตามแนวทางวิถีพุทธ เพื่อให้ผู้มาเรียนและบุคคลทั่วไปได้เห็นเป็นตัวอย่างและเกิดความเข้าใจ ซึ่งรูปแบบการสื่อสารดังกล่าวจะทำให้ผู้รับสารเข้าใจได้อย่างเป็นรูปธรรม อันเกิดจากการปฏิบัติตามแนวทางของการประกอบสัมมาอาชีพ และการอยู่รอด อยู่ได้ และอยู่ดี การใช้เพียงแต่คำพูดอย่างเดียว อาจจะไม่สามารถกระตุ้นให้ผู้รับสารเกิดความตื่นตัวได้ เท่ากับการทำให้เห็นว่า ทำได้จริง และเกิดผลจริง ดังคำให้สัมภาษณ์ของครูรุ่ง หรือนางชนิษฐา มะโนสมบัติ² ซึ่งเป็นวิทยากรที่เดินสายให้ความรู้ ขยายแนวความคิด และความรู้ของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ไปยังกลุ่มอื่นๆ ที่ชี้ให้เห็นว่า การทำให้เห็นเป็นวิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ “...การบรรยายของรุ่งจะต่างจากนักวิชาการที่อยู่บนหอคอย รุ่งพาลงแปลง พาลงพื้น ให้ทำบ่อปลา เลี้ยงปลา มันเล็ก กะทัดรัด พอไปเห็นก็ทำได้ กระบวนการไม่ซับซ้อน”

²อดีตครูบัญชีดีเด่น รองชนะเลิศอันดับ 2 ประจำปี 2558 ของจังหวัดเชียงราย ซึ่งเคยประสบปัญหาชีวิตทั้งเรื่องการเงินและสุขภาพ ต่อมาได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้จนประสบความสำเร็จในอาชีพ และได้มีโอกาสเรียนรู้หลักการพึ่งพาตนเองจากพระมหาภูติชัย วชิรเมธี ปัจจุบันได้เปิด “ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ 10 ไร่กักจน” ซึ่งมีทั้งคนไทยและต่างประเทศมาดูงานอย่างต่อเนื่อง

2.4) การสื่อสารผ่านสื่อมวลชน และช่องทางสื่ออื่น ๆ

มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ได้มีสื่อมวลชนให้ความสนใจ มาทำสื่อบทสัมภาษณ์ และสัมภาษณ์พระมหาวิฑูริย์ วชิรเมธี อยู่เป็นระยะ ซึ่งเป็นรูปแบบ การสื่อสารประชาสัมพันธ์ทางอ้อมที่ทำให้สังคมรับรู้ และเข้าใจแนวคิดวิถีพุทธเกี่ยวกับการ ประกอบสัมมาอาชีวะและการพึ่งตนเอง แม้ว่าการสื่อสารช่องทางนี้ไม่ใช้การสื่อสาร โดยตรงไปยังผู้เรียน ซึ่งเป็นผู้รับสารหลักโดยตรง แต่ทำให้ผู้ที่ได้รับสารผ่านช่องทางนี้ เกิดความสนใจและบางส่วนนำไปสู่การตัดสินใจเข้ามาเรียนที่โรงเรียนชวามา มหาวิทยาลัย พุทธเศรษฐศาสตร์ ดังเช่น แม่ลอย อายุ 66 ปี “รู้จักโรงเรียนชวามาผ่านวิทยุ... วิถีพุทธ ที่นี้พระอาจารย์สอนให้รู้จักพึ่งตนเอง ที่บ้านเน้นทำข้าวอินทรีย์ ส่วนพี่ผักรสวนครัว จะปลูกไว้กินเอง ...ที่นี้มีการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้เยอะมาก เพื่อให้ความรู้”

3) การสื่อสารระหว่างเครือข่ายผู้เรียนด้วยกัน

รูปแบบการสื่อสารลักษณะนี้ แม้จะไม่ใช่การสื่อสารโดยตรงของ มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ แต่เป็นการสื่อสารทางอ้อมที่มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ ได้กระตุ้นให้เกิดการสื่อสารทางอ้อม เมื่อผู้เรียนได้เข้ามาเรียนที่มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ ผู้เรียนจะได้เรียนรู้วิชาต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตร ซึ่งเกี่ยวข้องกับการประกอบ สัมมาอาชีวะ โดยเฉพาะการทำการเกษตรแบบอินทรีย์ และการทำการเกษตรแบบผสมผสาน ซึ่งผู้มาเรียนต่างคนต่างมีวิธีการและประสบการณ์มากน้อยแตกต่างกันไป จึงทำให้ ผู้มาเรียนต่างได้เรียนรู้จากซึ่งกันและกัน ซึ่งปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างผู้เรียนดังกล่าว เป็นการสื่อสารที่สานต่อแนวคิดการพึ่งตนเองและประกอบสัมมาอาชีวะนอกห้องเรียน ใครมีความรู้เกี่ยวกับอาชีพเรื่องใด ก็จะช่วยสอนและบอกให้กับผู้เรียนคนอื่น ๆ ใครที่มีปัญหาอะไร ก็จะถามผู้เรียนคนอื่นที่รู้วิธีการแก้ปัญหา เป็นการสร้างเครือข่าย ภายในรุ่นและระหว่างรุ่น และยังเป็นสานต่อแนวคิดวิถีพุทธของมหาวิทยาลัย พุทธเศรษฐศาสตร์ ดังที่นางสาวฉวีชา นุธรรม ผู้จัดการโรงเรียนชวามาพุทธเศรษฐศาสตร์ ได้พูดถึงการเกิดเครือข่ายดังกล่าวว่า “...พอมาเรียนก็เกิดความผูกพันภายในกลุ่มนักเรียน ด้วยกัน ก็จะมีไลน์กลุ่มนักเรียนด้วยกัน นัดกันไปดูตัวอย่างที่โน่นที่นี้ สอนปลูกผัก ไปแบ่งปลามาเลี้ยง แคะผูกพันกัน คุยกันรู้เรื่อง เอาเรื่องปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ไปต่อยอด” หรือคำสัมภาษณ์ของแม่พิน อายุ 61 ปี ที่ระบุถึงเครือข่ายการสื่อสารระหว่างผู้เรียน ด้วยกัน “พอได้มาเรียนก็ได้เจอผู้คน แลกเปลี่ยนความรู้ แลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์

...สนุก ได้เจอเพื่อนใหม่ สังคมดี ๆ แบ่งปันความรู้ ปฏิบัติธรรมด้วยกัน สุขภาพจิต สุขภาพกายดีขึ้น”

ตารางที่ 1 สรุปเนื้อหา วิธีการและรูปแบบการสื่อสารเกี่ยวกับแนวคิดวิถีพุทธของ มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์

เนื้อหา	วิธีการสื่อสาร		รูปแบบการสื่อสาร	
	วิธี	รายละเอียด	รูปแบบ	รายละเอียด
1) ความหมาย: การสื่อสารเกี่ยวกับแนวคิดวิถีพุทธของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ หมายถึง การสื่อสารที่อยู่บนพื้นฐานของความเชื่อมั่นในศักยภาพในตนเองและของแต่ละบุคคล เชื่อมั่นในกฎการกระทำ ซึ่งเป็นไปตามเหตุปัจจัย ซึ่งกระบวนการสื่อสารอยู่ในรูปแบบทั้งการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่น ทั้งที่เป็นการสื่อสารด้วยวจนะและอวจนะ ซึ่งเป็นการสื่อสารที่เน้นไปทางที่ดี เพื่อให้ตนเองและผู้อื่นมีความสุข หรือเพื่อทำให้ชีวิตดีขึ้น เจริญขึ้น และอยู่ร่วมกันในสังคม โดยไม่เบียดเบียนกันไม่ว่าจะต่อตนเองหรือผู้อื่น	1) วิธีสื่อสารด้วยวจนะ	การสื่อสารมีลักษณะตรงไปตรงมา ใช้คำพูดที่ผู้รับสารสามารถเข้าใจได้ง่ายและทันที โดยใช้วิธีการพูด อธิบาย การอธิบาย โดยยกตัวอย่าง ประกอบหรือเปรียบเทียบ และใช้วิธีการถาม-ตอบ	1) การสื่อสารภายในตนเอง ของผู้รับสาร	รูปแบบการสื่อสารที่ให้ผู้รับสารได้ระลึกถึงธรรมหรือเนื้อหาสารที่ผู้รับสารได้เห็นหรือฟังมาจากโรงเรียน ชำนาญ มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ โดยการพิจารณาเพื่อช่วยให้ผู้รับสารได้ตระหนักรู้ในตนเอง จนเกิดปัญหาที่นำไปสู่ความเห็นที่ถูกต้องได้ และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในตนเองของผู้รับสาร
	2) วิธีการสื่อสารด้วยอวจนะ	การสื่อสารผ่านสัญลักษณ์ที่แสดงถึงปรีชาธรรมที่สะท้อนถึงหลักการของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ ซึ่งมุ่งให้กลุ่มผู้รับสารเกิดสัมมาทิฎฐิ หรือมีความคิดความเห็นไปในทางที่ถูกต้อง ดีงาม หรือกล่าวได้ว่าเป็นชุด	2) การสื่อสารกับกลุ่มผู้รับสารแบ่งเป็น 4 ประเภทย่อย คือ 2.1) การสื่อสารด้วยวิธีการบรรยายโดยตรงจาก พระมหาภูมิจัย วชิรเมธี และพระวิทยากร	รูปแบบการสื่อสารแบบมีผู้ส่งสารระดับปัจเจกส่งสารไปยังกลุ่มผู้รับสาร ซึ่งผู้ส่งสารประกอบไปด้วย พระมหาภูมิจัย วชิรเมธี พระวิทยากรวิทยากร และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ รวมถึงวัตถุที่สื่อสาร

**ตารางที่ 1 (ต่อ) สรุปเนื้อหา วิธีการและรูปแบบการสื่อสารเกี่ยวกับแนวคิดวิถีพุทธ
ของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์**

เนื้อหา	วิธีการสื่อสาร		รูปแบบการสื่อสาร	
	วิธี	รายละเอียด	รูปแบบ	รายละเอียด
<p>โดยเนื้อหาแนววิถีพุทธของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์นั้นประกอบด้วยประเด็นดังนี้</p> <p>1.1) คำสอนทางพระพุทธศาสนา เรื่องมรรคองค์ 8 เน้นที่สัมมาทิฐิและสัมมาอาชีวะ หรือการประกอบอาชีพชอบ หรือการเลี้ยงชีวิตได้โดยไม่เบียดเบียน</p> <p>1.2) เนื้อหาเกี่ยวกับมงคลคาถาให้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ อุดมฐานะ สัมปทา อารักขสัมปทา กัลยาณมิตรตตา และสมชีวิตา (ขยันหา รักษาให้ดี ผูกมิตรกับกัลยาณมิตร และดำรงชีวิตอย่าง</p>		<p>อุดมการณ์ทางวิถีพุทธ</p>	<p>2.2) การสื่อสารผ่านวิทยากรที่มาบรรยายหรือให้ความรู้ในวิชาต่าง ๆ</p> <p>2.3) การสาธิตหรือทำเป็นตัวอย่าง</p> <p>2.4) การสื่อสารผ่านสื่อมวลชน และช่องทางสื่ออื่น ๆ</p>	<p>สัญลักษณ์ต่าง ๆ</p>

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การสื่อสารแนวคิดวิถีพุทธของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ จากผลการศึกษา พบว่า กระบวนการสื่อสารแนวคิดการพึ่งพาตนเองของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ ประกอบไปด้วย ผู้ส่งสาร (Sender) เนื้อหาสาร (Message) ช่องทางการสื่อสาร (Channel) ผู้รับสาร (Receiver) และผลที่เกิดขึ้น (Feedback) ซึ่งในกระบวนการสื่อสารดังกล่าวมีความสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี เป็นแกนกลางหรือมีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวทางการสื่อสาร จึงทำให้การสื่อสารแนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเองมีเอกภาพและประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง ซึ่งในกรณีศึกษาของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์จะเห็นได้มา องค์ประกอบของผู้ส่งสารนับเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้การสื่อสารวิถีพุทธประสบความสำเร็จ เพราะพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี เป็นทั้งพระสงฆ์ ซึ่งมีทั้งความรู้ทางธรรม มีความรู้ทางการสื่อสาร และมีชื่อเสียง รวมถึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดเนื้อหาสารเกือบจะทั้งหมดของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การสื่อสารวิถีพุทธประสบความสำเร็จ

กระบวนการสื่อสารแนวคิดวิถีพุทธของมหาวิชาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์นี้ จะเห็นว่า พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี ได้มุ่งเน้นไปที่การให้ความรู้ใน 2 ประการ คือ ความรู้เกี่ยวกับสภาพปัญหา และความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ซึ่งความรู้ทั้งสองอย่างนี้เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างมาก เพราะจะนำมาสู่การเปลี่ยนทัศนคติ และพฤติกรรมของผู้รับสารได้ ดังจะเห็นได้จากพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธีได้ให้ความรู้กับกลุ่มผู้รับสาร โดยการชี้ให้เห็นสภาพปัญหาว่าเกิดขึ้นมาจากอะไร เพื่อให้ผู้รับสารมองเห็นและเกิดความตระหนักถึงปัญหาที่ตนเองเผชิญอยู่ จากนั้นจึงให้ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการที่ทำให้ผู้รับสารพึ่งพาตนเองหรือยืนด้วยตนเองได้

สำหรับการสื่อสารแนวคิดวิถีพุทธของมหาวิชาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์นั้น มีเนื้อหาและเป้าหมายสำคัญที่แตกต่างจากการสื่อสารทั่วไป กล่าวคือ ขณะที่การสื่อสารทั่วไปมีเนื้อหาและเป้าหมายที่มุ่งการบอกกล่าว ให้ข้อมูล หรือบันเทิง ซึ่งผลกระทบของการสื่อสารอาจเกิดขึ้นต่อบังเจกบุคคลในทางบวกหรือทางลบก็ได้ แต่การสื่อสารวิถีพุทธของมหาวิชาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์นั้นเป็นการสื่อสารที่ก่อให้เกิดปัญญา และมุ่งให้เกิดประโยชน์ ซึ่งนำไปสู่การกระทำที่ดีงามทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งเป็นแนวคิดหนึ่งในหลายประการที่สำคัญของวิถีพุทธ ดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2547, หน้า 7-67) ได้กล่าวถึงลักษณะวิถีพุทธธรรม ทั้งในเรื่องของการรู้จักพึ่งตนเอง การดำเนินชีวิตตามมรรคมีองค์ 8 และการมุ่งทำทำประโยชน์แก่ผู้อื่นและแก่สังคม

ประกอบกับพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธียังมีความสามารถทางการสื่อสาร ซึ่งเป็นคุณสมบัติเฉพาะตัว ทั้งในเรื่องของการมีกลยุทธ์การเลือกใช้สื่อและสาร การมีวาทศิลป์ ความเข้าใจบริบทของการสื่อสาร และการวิเคราะห์ผู้รับสาร ซึ่งคุณสมบัติดังกล่าวของพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี สอดคล้องกับแนวคิดองค์ประกอบของความสามารถทางการสื่อสารที่ Cooley and Roach (อ้างถึงใน กาญจนนา แก้วเทพ, 2551, หน้า 328) ได้กล่าวไว้ว่า ประกอบด้วย 4 ประการ คือ (1) แบบแผนการสื่อสาร ซึ่งรวมถึงพฤติกรรม การสื่อสารทุกอย่าง (2) ความเหมาะสมตามมาตรฐานของแต่ละสังคมและวัฒนธรรม (3) การอ่านสถานการณ์ และ (4) ความสามารถที่จะใช้ความรู้ด้านการสื่อสาร ซึ่งคุณสมบัติดังกล่าวจึงเป็นส่วนประกอบสำคัญที่ทำให้การสื่อสารวิถีพุทธของมหาวิชาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์บรรลุวัตถุประสงค์ได้ นอกจากนั้นคุณสมบัติดังกล่าวของพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี ยังสอดคล้องกับข้อค้นพบจากงานวิจัยหลายเรื่องที่ผ่านมา (ช่อฟ้า เกตุเรืองโรจน์,

2553; สิริลักษณ์ ศรีจินดา, 2553; ฉวีมนต์ สุขไพบุลย์, 2553; ธวัชชัย ดวงไทย, 2556) อีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้

1) ผู้นำชุมชนอื่นสามารถนำวิธีการสื่อสารตามโมเดลของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ไปปรับใช้โดยเน้นวิธีการสื่อสาร โดยใช้ทั้งสื่อบุคคลและสื่อสัญลักษณ์ตลอดจนสื่อเครือข่ายของผู้รับสาร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการปลูกฝังอุดมการณ์หรือชุดความคิดอย่างมีประสิทธิภาพ

2) ผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า ผู้นำการพัฒนาเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะผู้นำที่มีความน่าเชื่อถือ มีความรู้ มีความจริงใจ มีความสามารถทางการสื่อสารจะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้คนเกิดความเชื่อมั่นและศรัทธา จนยอมเปิดใจที่จะยอมรับและปรับเปลี่ยนความคิด ทักษะคติและพฤติกรรมของตนเองในที่สุด ดังนั้นชุมชนที่ต้องการพัฒนาคนไปในทิศทางพัฒนาอย่างยั่งยืน ควรจะต้องให้ความสำคัญผู้นำที่เป็นผู้นำความเปลี่ยนแปลงนี้

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ในการศึกษาครั้งต่อไปควรมีการศึกษาโดยเน้นไปที่ “ผู้รับสาร” ว่าผู้รับสารมีกระบวนการรับสารและตีความหมายของสารที่มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์สื่อสารอย่างไร

2) ควรมีการศึกษาในมิติการสร้างเครือข่ายของผู้รับสาร ซึ่งมีการติดต่อและสร้างเครือข่ายระหว่างผู้เรียนด้วย ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ชุดอุดมการณ์ที่พาดตนเองของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ยังดำเนินต่อไปได้ แม้ว่าจะจบหลักสูตรภายในห้องเรียนแล้วก็ตาม

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยในชื่อเรื่องเดียวกัน ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ ประจำปี 2559 ซึ่งงานวิจัยดังกล่าวได้จัดทำแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2561

รายการอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2552). *การวิเคราะห์สื่อ: แนวคิดและเทคนิค*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. (2551). *สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ การเมืองกับสื่อสารศึกษา*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- คุณากรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พระพรหม. (2547). *รู้หลักก่อน แล้วศึกษาให้ได้ผล*. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- ช่อฟ้า เกตุเรืองโรจน์. (2553). *กระบวนการและกลวิธีการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดพุทธธรรม ในหนังสือธรรมะของท่าน ว.วชิรเมธี*. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวาทวิทยา, คณะนิเทศศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฉวีมนต์ สุขไพฑูริย์. (2553). *การประยุกต์แนวคิดการตลาดเพื่อสังคมกับการเผยแผ่ธรรมะ กรณีศึกษา: พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี*. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชานิตศาสตร์พัฒนาการ, คณะนิเทศศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธวัชชัย ดวงไทย. (2556). *กระบวนการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่ธรรมะของพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี)*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการสื่อสารศึกษา, คณะบัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประม อดะเวทิน. (2541). *การสื่อสารมวลชน: กระบวนการและทฤษฎี* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- รจิตลักษณ์ แสงอุไร. (2548). *การสื่อสารของมนุษย์*. กรุงเทพฯ: 21 เซ็นจูรี.
- สมเกียรติ ตั้งนโม. (แปลและเรียบเรียง). 2550. “สัญศาสตร์ การศึกษาเรื่องเครื่องหมาย – Semiology the study of signs. จาก <http://www.midnightuniv.org/midarticle/newpage12.html>.
- สิริลักษณ์ ศรีจินดา. (2553). *การใช้วาทศิลป์ทางภาษาเพื่อการเผยแผ่ธรรมะของพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธีผ่านสื่อมวลชน*. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน, คณะนิเทศศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.